

Сава СТАМЕНКОВИЋ

ВТУ „Св. св. Кирил и Методиј“, Велико Търново, България
sava.stamenkovich@ts.uni-vt.bg, savastamenkovic@gmail.com

ЛИК ТОМА БОМБАДИЛА У ДЕЛУ Ц. Р. Р. ТОЛКИНА

Sava STAMENKOVIĆ

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

TOM BOMBADIL IN J. R. R. TOLKIEN'S WRITINGS

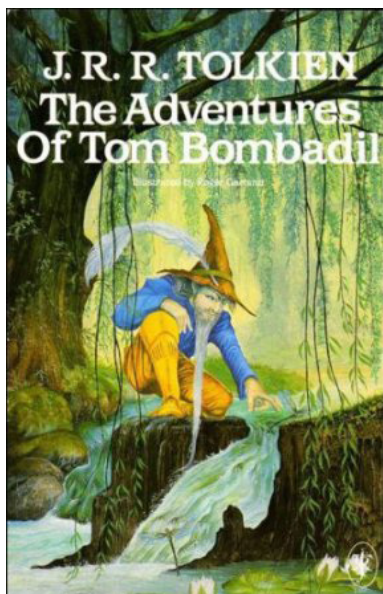
In this paper we deal with the Tolkien's character Tom Bombadil in the poems from the collection *The Adventures of Tom Bombadil and Other Verses from the Red Book*, and with his appearance in *The Lord of the Rings* (which follows change of form – prose becomes poetry). According to Tolkien's researchers, Tom Bombadil is the most mysterious figure in Tolkien's works. His true nature and significance in the saga of the Middle Earth are subject to numerous disputes. We try to interpret the symbols of poems and through review of theories about what is Tom Bombadil (God, Eru Ilúvatar, Vala or Maia, spirit of nature, reader or Tolkien himself), we try to shed a light on his role in Tolkien's world of Middle-earth.

Keywords: Tom Bombadil, The Lord of the Rings, Tolkien, symbols, fantasy

1. Увод

Инспирацију за Тома Бомбадила Толкин је добио, сазнајемо из његове преписке, када су му синови у свађи тзв. холандску лутку (Dutch Doll или Peg Doll) коју им је донео са неког путовања, бацили у ве-це шољу. У жељи да лутку на неки начин приближи деци, написао је песму *Авантуре Тома Бомбадила* и објавио је у *Оксфорд Магазину* 1935. године. После успеха *Хобита* 1937, Толкин је предложио издавачу да у наставку једну од главних улога има управо Том. Издавач је такву идеју одбио, али се Том на кратко ипак појавио у *Дружини прстена* 1954.

Бомбадил се враћа у живот 1962. и то опет из приватних разлога. Толкинова тетка, Џејн Нив, тражила је од њега да напише „књигу која би била добар божићни поклон“, па је он тада написао још једну песму о Тому (*Бомбадил путује чамцем*), и заједно са претходном и још 14 неvezаних песама (свих 16 је приписао Хобитима) објавио у збирци *Авантуре Тома Бомбадила и други стихови из Црвене књиге*. Песме из ове збирке обично су тумачене као дечија поезија, мање вредно Толкиново дело, па им критичари нису посвећивали нарочиту пажњу, док је појава Тома Бомбадила у *Господару*

Слика 1. Предња корица првог издања збирке

прстенова имала за последицу бројне радове и теорије о томе какво место он има у свету Средње земље.

2. Том Бомбадил у Црвеној књизи

2.1. Метар и ритам

Прва песма у збирци која се бави нашим јунаком је насловна песма, *Авантуре Тома Бомбадила*. Као и друга, *Бомбадил путује чамцем*, испевана је у хептаметрима, са парном, женском римом. Овакав стих употребљавао је Чосер, али је реалније утицаје тражити у стиху средњеовековног енглеског витешког романа, којим се Толкин и професионално бавио. Како примећује Рендел Helms, „Толкин је овде прихватио форму дела које је преводио, а никада није имао храбрости да тај превод изда“ (Helms 2009). Ради се о витешком роману *Сер Гавејн и зелени витез* и баладама *Бисер* и *Сер Орфео*, делима из XIV века, чији превод је Толкин урадио још двадесетих година, а издата су постхумно. Хептаметри из песама о Бомбадилу се лако дају пребацити у форму о којој говоримо. Како Џеј Рад показује, стихови

*Back to her mother's house in the deepest hollow
Swam young Goldberry. But Tom, he would not follow* (Tolkien 1991: 10)

могу се лако трансформисати у:

*Back to her mother's house
in the deepest hollow
Swam young Goldberry.
But Tom, he would not follow*

и тако се добија класична енглеска строфа баладе са смењивањем стихова од четири и три стопе и римом *abcb*.¹ (Rudd 2011: 22) Треба додати да

¹ Оваквом хептаметру би у српској метрици одговарао четрнаестерац. У овом случају преводиоци су се морали одлучити за дванаестерац, и то симетрични. Узмимо за пример почетне стихове песме (*Old Tom Bombadil was a merry fellow/ bright blue his jacket was and his boots were yellow*), јер њих имамо у чак два превода, а у оба су се преводиоци одлучили за исти метод. У збирци ове стихове Ана Селић преводи: *Том Бомбадил стари беше ведар чова/ светлоплав му прсник, чизма жута, нова, а*

је та рима негде у песмама и правилнија, *abab*:

*On knotted willow-roots
he sat in sunny weather,
drying his yellow boots
and his draggled feather.* (Tolkien 1991: 11)

или:

*Willow-man let him loose
when he heard him speaking;
locked fast his wooden house,
muttering and creaking.* (Tolkien 1991: 11)

Песма није до краја правилна. Рима понегде није женска, стихови се не деле увек на четири и три стопе, а графички је организована у неправилне строфе (катрени, секстине и октаве). Трохеј (који би опет у метричко-ритмичкој шеми песме био доминанта, не константа) даје посебан тон песми. Оваква формална решења које је Толкин изабрао, заједно са сликовитошћу израза, пажљиво бираним стилским фигурама (алитерација, асонанца, оноματοпеја, фигуре понављања, много атрибута, одсуство метафоре), необичним створењима која се јављају у песми, праћена илустрацијама које је за прво издање радила Паулина Гејнс, а за друго Роџер Грејвс, допринела су томе да се на ово дело гледа као на класичну дечију песму. Проста прича (Тома Бомбадила нападају различита створења, он се успешно брани од њих) иде томе у прилог, а Томово стално понављање реченице *Go to sleep!* навела је неке критичаре да ову песму сврстају и под успаванке.

2.2. Садржај песама и симболи

Пробаћемо сада да дамо детаљнију анализу садржаја песама. Том Бомбадил, „ведар чова“, шета долином Витвиндел и ужива у природи. Прво наилази на Златозрну², неку врсту речне нимфе, потом на Старца Врбу, јазавце и на крају на Могил-створа. Свако од њих жели да на неки начин зароби Бомбадила, али се он бори, с лакоћом се ослобађајући затвора и речима успављајући ове становнике Витвиндила. Наравно, сусрет са Златозрном је специфичан. Она га увлачи у реку не да би га заробила у класичном смислу, већ да би се нашалила с њим или да би га завела. Пошто њу успављује, заробљава га Старац Врба, и то тако што га успављује.

Зоран Станојевић исте стихове у *Господару прстенова* преводи: *Стари Том Бомбадил је чудне врсте врсник/ Жуте су му чизме, светлоплав му прсник.*

² У песми је Goldenbergу преведена, због потребе стиха, као Златка, али сматрамо да је Станојевићев превод, Златозрна, ближи оригиналу, па се за њега опредељујемо.

„Понављање мотива сна, тј. истог метода борбе, даје утисак да Старац Врба и Том Бомбадил одмеравају снаге, као да се рву, они доказују ко је моћнији у Шуми. Бомбадил је успавао Златозрну, а Врба је сада успавао њега.“ (Olsen 2013) Наравно, Бомбадил се брзо буди, духовитим коментаром да врбино корење није добар јастук успављује Врбу и наставља пут. Треба уочити градацију у опасностима у које Том упада. Породица јазаваца га увлачи дубоко под земљу, а Могил-створ жели да га увуче у свој гроб. Но, градација је присутна и у лакоћи којом се Том ослобађа замки. Од јазаваца добија и извињење, Могил-створ не успева ни да га додирне, а Том га већ враћа у гробницу. Што је већа опасност, то је лакше избављење и то је Том већи и храбрији.

Врба је двоструки симбол – у неким културама означава живот, у неким жалост и смрт. Савладавши је, Бомбадил савладава све животне препреке, све опасности које вребају на животном путу. Савладавши Могил-створа, мртваца, утвару, савладава оно чему нема места у природи, негативно, зло, неприродно, али се симболички суочава и са скривеним странама своје личности. Јазавац је симбол лукавства, преваре, али и опреза и усамљености. Савладавши јазавце, Том Бомбадил симболично савладава оно лукаво и покварено у шуми, а симболички и одбија изолацију, одбија да буде сам. Јазбина, пећина у коју јазавци увлаче Тома, као и сви велики симболи, има два аспекта. То је с једне стране станиште демонских сила, зла, негативног, које Том побеђује самим изласком из ње, али је истовремено и материца, простор за препород и сазревање.

Психоанализа је открила симболичку истовредност слике жене и слика унутрашњих простора (пећине и сл.), а потврдила ју је и психотерапија будног сна. У многим приповеткама девица, коју треба освојити, живи у пећини. И хришћанска девица се на многим местима доводи у везу са шпиљом. (Ševalije, Gerbran: 688)

После боравка у пећини јазаваца, Том Бомбадил се враћа кући и одлучује да се ожени Златозрном. Од посматрача и контролора природе, он се спаја са природом, постаје једно са њом. И по бојама се њих двоје уклапају. Он носи плаво и жуто, небо и сунце, она је одевена у зелено, у траву, земљу, природу – заједно чине целину. Златозрна је ћерка Реке, а река је по Хераклиту не само симбол рађања, смрти и поновног рађања („*О, време пролећа и време лета, и новог пролећа потом!*“ – тако се Фродо у *Господару прстенова* обраћа Златозрној – Tolkien 2002: 132), већ и самог времена.

Узевши је за жену, Бомбадил осигурава вечност и своју и природе над којом бди. Њихов спој осигурава хармонију у свету. Дух је оплодио природу, они су једно. Природа остаје дивља у смислу раста и развоја, али више није дивља у смислу неразумности. Слика венчања на ком игра читава породица јазаваца, Старац Врба се весели ударајући гранчицама о прозор, а Могил-створ се не усуђује да изађе из своје гробнице, додатно потцртава ту идеју:

*Кућа сва блистава, постеља у белом,
Тад Јазавац стиже с породицом целом,
Под Брдом танцује, а лупкањем грана
Новом пару брачном Врб-Старац се клања.* (Tolkin 1998: 20)

Песма *Бомбадил* путује чамцем у истој метричко-ритмичкој организацији говори о Томовом путовању до пријатеља, фармера Магота (хобит који живи у Округу, спомиње се и у *Господару прстенова*), тј. о сусретима које на том путовању има. Он, пре хобита, среће четири животиње, које га зачикавају и које он зачикава. Он критикује врбиног царића због брбљивости и оговарања, водомара због себичности, видру због агресивности и лабуда због ароганције. Но, све је у полушаљивом и веселом тону³, а свака од ових животиња, наравно, носи своју симболику. Врбин царић има везе са Старцем Врбом, коме преноси поруке, али може имати и друга значења. „У Девонширу је царић птица која прориче будућност, а у Самерсетширу је дванаестог дана по Божићу хватају и затварају у кутију у облику точка, која представља годину.“ (Walker 1988: 412) Могуће је да Толкин није случајно изабрао царића, с обзиром да му је митологија Енглеске била добро позната и с обзиром да у његовом делу има мало случајног. Том Бомбадил одбацује пророчанства царића као обично брбљање из простог разлога јер је он ван утицаја судбине и времена, то га не занима. Водомар је по Роберту Грејвсу „незаборавни симбол Богине мирног мора“ (Walker 1988: 404), а у Кини симболизује брачну срећу. Том одбија да пренесе водомарову поруку, јер није кренуо да преноси поруке, али узима једно његово перо и ставља га на шешир, што може бити знак срећног брака са Златнозрном.

Видра је психопомп, спроводилац душе на онај свет. Она прети Бомбадилу да ће му преврнути чамац (удавити га, одвести га на други свет), а он јој одговара да ће је одрати и крзно дати Могил-створу. Дакле, он прети створењу које душе носи у свет мртвих да ће је поклонити авети, живом мртвацу. Симболика је јасна – Бомбадил се не боји ни смрти, или како каже Златозрна, „у њега нема никаквог страха“. С њим се само неке више силе могу надметати:

*Тебе, видро, даћу веицу да те итави,
да те у могили сву златом оправи,
мати те тад твоја препознати неће;
с Томом се надмећу тек памети веће!* (Tolkin 1998: 23)

³ По тону се разликује од прве песме. Има више хумора, али има и неких вулгарних, насилних слика (претње птици да ће је испећи, видри да ће је одрати и дати Могил-створу). Цеј Рад сматра да је ова песма писана по узору на шкотски касносредњеveковни и раномодерни жанр *flyting*, у коме две стране у стиху размењују увреде. (Rudd 2011: 23)

Из Аристофанових *Птица* сазнајемо да је лабуд Аполонова птица, дакле, симбол поезије, а у Овидијевим *Метаморфозама* срећемо га поред Венере, дакле, симболише љубав. Весели, распевани Том Бомбадил ставља лабудово перо у шешир, прихватајући тако ова два аспекта. Како се нигде у песми не спомиње Златопрста, лабудово перо може бити и најава венчања у *Авантурама Тома Бомбадила*. Критиковањем лабуда Бомбадил одбацује трећу симболику лабуда, хришћанско мучеништво и страдање (последња лабудова песма), јер јој места нема у његовој веселој природи.

Као и претходна, и ова песма на крају наглашава мир и хармонију у природи. Пошто је Том, одлучио да се кући врати пешке, лабуд и видре враћају чамац назад. Толкин не пропушта да и ту убаци комични елемент – Бомбадил мора ипак да путује и по други пут, пошто су животиње заборавиле весла:

*Стари лабуд лично с Елвета дошао,
у кљун канап део и чун је пошао.
Вукао га гордо, а видре уз стране,
вешто водиле га кроз врбине гране.*

*Кад стигоше кући, тада рече видра:
„Патка је без ногу – без пераја риба!“
Ој, лудајо-врбајо, весла оставише,
док Том их не нађе, многе пале кише. (Tolkin 1998: 28)*

Трећа песма из збирке која се обично доводи у везу са Бомбадиллом, *Камени трол*, по нашем мишљењу нема везе са Томом Бомбадиллом. У предговору збирци Толкин ову песму приписује Фродовом пратиоцу, Семју Гемцију, који је изговара и у *Господару прстенова*, пошто Дружина сретне три трола које Гандалф претвара у камен. Употреба жаргона („Где има“, *Том каза, „да свака наказа/ Брез допуштење и не марећ доказа,/ Краде руку или бутку мом драгом претку!“*), другачија форма у односу на две песме из збирке и све песме у *Господару прстенова* (осам септима неједнаких стихова са римом *aabccas*), сама радња песме, као и спомињање ујка Тима (а Том би требало да је *најстарији и први*) даје нам за право да ову песму не уврстимо у песме о Тому Бомбадилу.

3. Том Бомбадил у Господару прстенова. Ко је Том Бомбадил?

Том Бомбадил се појављује у три поглавља *Дружине прстена*, а спомиње у још једном поглављу исте књиге и у претпоследњем поглављу *Повратка краља*. Критичари су различито вредновали укључивање Тома у овај роман. Неки сматрају да је то била грешка, да је он ту само вишак, често износећи као тезу да је он Толкинов данак писању за децу. По њима је почетак *Господара прстенова* превише у духу *Хобита* и књижевности за децу, док „право писање“ долази касније, са променом тона и озбиљнијим темама. Други пак сматрају да је Том обогатио роман, те да је он један од централних проблема при тумачењу

Господара прстенова. Сам Толкин је инсистирао на томе да је укључивање овог лика у роман итекако важно:

Многи су га прогласили чудним и заиста неусклађеним елементом... Ставио сам га у роман јер сам га већ измислио... и пожелео сам за њега једну ‚авантуру‘. Али, оставио сам га, таквог какав је, јер он представља неке ствари, које, без њега, не би постојале у роману. (Tolkien 2000: 192)

Како је Бомбадил ушао у причу о Фроду и прстену? Баш као што сви чудни ликови бајке бивају представљени читаоцу/слушаоцу. Прво се описује необичан простор у коме живе:

Али Шума *јесте* чудна. Све је у њој много више живо, много свесније онога што се дешава, да тако кажем, него што су то створови у Округу... Имао сам утисак да се дрвеће дошаптава, преносећи новости и сплетке неким неразбирљивим језиком, а грање се повијало и дотицало без икаквог ветра. Заиста, прича се да се дрвеће стварно покреће и да може окружити странце и задржати их у обручу. (Пипин о Старој Шуми – Tolkien 2002: 119)

За долину Витивиндла кажу да је најчуднији део целе Шуме – средиште из кога долази све чудно, такорећи. (Tolkien 2002: 122)

Потом се даје физички опис необичног бића:

Огласи се још једном песма, а онда изненада, скакућући и играјући дуж стазе, појави се изнад трски један стари изанђали шешир високог темена, са дугачким плавим пером затакнутим за траку. После још једног скока и доскока изађе на видик неки Човек, или се бар тако чинило. У сваком случају, био је превише велик и тежак за Хобита, мада не и довољно висок за једног од Великих људи, али је стварао довољно буке да буде један од њих, корачајући тешко у великим жутим чизмама на дебелим ногама и јуришајући кроз траву и рогоз као крава кад силази на појило. Он је носио плави капут и имао дугу смеђу браду, очи су му биле плаве и веселе, а лице црвено као зрела јабука, али избраздано у стотину бора од смеха. (Tolkien 2002: 127, 128)

И већ ту настају проблеми. Висином не одговара ниједној врсти која постоји у Средњој земљи. А ту су и друге специфичности – он не говори, већ пева, и то стално.⁴ Чак и када то графички није представљено као стих, јасно

---

⁴ Интересантно је да је Урсула Легвин баш у песмама Тома Бомбадила видела најбољи израз Толкиновог мајсторства писања: „Толкин пише простим енглеским. Његова невероватна снага је његова флексибилност, разноврсност. Лако се креће од

је да је у питању стих. Нпр. када се обраћа Фроду и Сему: „Но, а сада, мали момци, којој бисте страни, као неки мехови, тако задувани?“ (Tolkien 2002: 128), или спасава Пипина и Веселог од Старца Врбе бајалицом: „Шта си учинио? Ти не треба да бдиш. Једи земљу! Копај у дубину! Пиј воду! Иди у тмину! Бомбадил ти каже да сними!“ (Tolkien 2002: 128)

Он контролише сва створења у Старој Шуми (а, како Хобити сазнају, нека од њих су старија од Округа и Вилинских насеља), али нико не уме да објасни шта је он заправо. Његова жена, Златозрна, Кћи Реке, даје Фроду загонетни одговор:

„Кажите ми, госпо, ако то што питам не изгледа глупо: Ко је Том Бомбадил?

„Он је то“, рече Златозрна прекидајући хитре кретње и осмехујући се.“ (Tolkien 2002: 132)

Он је то. Ја сам онај који јесам. Ова изјава је упутила многе на теорију да је Том заправо **Бог** (ово је једина теорија коју је Толкин јавно одбацио). Неки су даље развили теорију да је Толкин због пријатељства са К. С. Луисом желео да у свом роману направи некакав дупликат Аслана из Нарније.

Фродо и Златозрна настављају разговор:

Фродо је погледа зачуђено. „Он је то, каквог сте га видели“, рече она у одговор на његов поглед. „Он је Господар шуме, воде и брда.“

„Онда сва ова чудна земља припада њему?“

„Не, нипошто!“, одговори она, а њен осмех се угаси. „То би заиста био терет“, додаде тихим гласом, као за себе. „Дрвеће и траве и све ствари што расту или живе у овој земљи припадају себи самима. Том Бомбадил је Господар... Он страха нема. Том Бомбадил је Господар.“ (Tolkien 2002: 132)

Златозрна инсистира на томе да Том Бомбадил није власник, већ господар. Природа је слободна, сва бића у природи су слободна, нико није њихов власник, а Том је само ту да их контролише. Ту се враћамо на тезу коју смо (не директно) изнели у првом делу рада и која је вероватно најзаступљенија и најлогичнија – Том Бомбадил је **дух природе**. Овој тези у прилог иде и Толкиново писмо свом издавачу, Стенлију Увину, у коме га пита: „Да ли мислите да би Том Бомбадил, дух оксфордске и беркширске природе (која полако нестаје), могао бити херој будуће приче?“ (Tolkien 2000: 32)

Многи ово писмо одбацују као доказ јер је из 1937, а до 1954. Толкин је могао да промени замисли о Бомбадилу. Ипак, ако је Бомбадил дух природе, онда је то и Златопрста, а њу тако доживљава и Фродо:

обичног до узвишеног говора, и лако склизне у метричку поезију, као у епизоди са Томом Бомбадилом, без да читалац то уопште примети...“ (Le Guin 1979: 93)

„Дивна, госпо Златозрна!“, рече Фродо коначно, осећајући да му је срце дотакнуто неком радошћу коју није разумео. Стајао је као што је кадшто стајао опчињен дивним вилин-гласовима; али чини које су сада лежале на њему биле су другачије: мање жестоко и узвишено било је то задовољство, али дубље и ближе срцу смртника, чудесно, а ипак не туђинско. „Дивна, госпо Златозрна!“, рече он поново, „Сада ми је јасна радост скривена у песмама које смо чули.“

О, витка као грана врбе! О, чиста над чистом водом!

О, трско покрај живог вира! Из реке дивна родом!

О, време пролећа и време лета, и новог пролећа потом!

*О, ветре на водопаду, над смехом си лишћа лепотом!*⁵ (Tolkien 2002: 131, 132)

Она је као вилин-краљице, само му је ближа од њих и испуњава му срце радошћу. Природа би му у сваком случају била ближа од било које друге врсте. Такође је она за њега *пролеће, лето и опет пролеће* – није ли то природа, промена годишњих доба, сазревање и обнова?

Стјуарт Јенсен, залажући се за ову теорију, пита се како дефинисати духове природе. Као изузетак или посебну врсту бића Средње земље? Он наводи да и цинови никад нису класификовани, а неколико особа у роману прича како их је видело, па онда нема проблема да се уведе и врста дух природе.

Духови природе, предлажемо, везани су за неки део физичког света који је извор њиховог бића; они не могу далеко да оду од њега. Даље, нису увек активни (можда немају увек ни физички облик): сваки је везан за неки услов у свету око његовог „родитеља“ (Jensen 2002: 12)

Та дефиниција би одговарала и Тому и Златозрној. Она је везана за реку, он за Стару Шуму. Зато и не може/жели са хобитима ван ње: „Али не верујте мом нагађању, јер ја не могу да кажем поуздано. Тамо према истоку моје знање опада. Том не господари Јахачима из Црне Земље далеко од овог краја.“⁵ (Tolkien 2002: 153)

Овде се јављају теорије да Бомбадил није никакав дух природе, већ *аутор, сам Толкин*. Стара Шума је заправо реалан крај који Толкин воли и посећује („„Знаш ли, Семе“, рече напослетку Фродо, „ово шкотско дрво збацило ме унутра!“ – Tolkien 2002: 125), а не иде даље са својим јунацима јер жели да пусти да се прича сама развије. Заговорници ове теорије тако правдају и два пророчка сна која је за два дана боравка код Бомбадила уснио Фродо (први сан о Гандалфовом заточеништву, други о одласку са виловњацима на Запад). Блиска њој је и теорија да је Бомбадил заправо *читалац* дела. Поглавља са Бомбадилом су пауза, прилика читаоцу да се одмори и да ближе упозна јунаке

⁵ Једна од најневероватнијих теорија је да је Бомбадил маскирани *заповедник Црних Јахача*.

које мора пустити да се сами сналазе. Ван граница Старе Шуме он не може са њима.

Ипак, на Елрондовом савету Гандалф тврди да је те границе простора Том сам себи наметнуо: „А сада се повукао у један мали предео, у оквиру граница које је сам поставио, премда нико не може да их види, и чека можда на промену доба, и неће да закорачи изван њих.“ (Tolkien 2002: 263)

Даљи проблем је његова старост. На Фродово директно питање шта је он, Том одговара:

Најстарији, то је оно што сам. Пазите шта вам кажем, пријатељи моји: Том је био овде пре реке и пре дрвећа, Том се сећа прве капи кише и првог жита. Он је утабао стазе пре Великих људи, и видео Мали народ како долази. Он је био овде пре краљева и пре гробова и пре створова из могила. Када су Вилловњаци отишли на запад, Том је већ био овде пре но што су мора уобличена. Он је познавао таму испод звезда када је била без страха, пре него што је Господар Мрака дошао споља. (Tolkien 2002: 138, 139)

Елронд га се сећа од пре много векова, када се звао Јарвејн Бен-адар, а „чак и онда био је старији од древних“ (Tolkien 2002: 263).

Тврдње о старости Бомбадиловој довеле су и до тезе да је он *маја*, или чак *вала*. Када је Свет створен, аинури, „свети“, изашли су из Безвремених холова и спустили се на свет. Петнаесторо најмоћних били су валари⁶, а мањи аинури били су њихове слуге, мајари. Бомбадилово нереаговање на прстен могло би се протумачити као припадност валарима. Прво, он само тражи од Фрода прстен и овај му га даје. Друго, он ставља прстен, али се ништа не дешава – не постаје невидљив, не нестаје. Треће, у стању је да прстен учини невидљивим, и четврто, у стању је да види Фрода и кад Фродо носи прстен.

Противници ове тезе тврде да је и Саурон вала, те да би Бомбадил бар некакву реакцију на прстен требало да има. С друге стране, заговорници тезе тврде да је он један од првих валара који је сишао на Свет, па се просто искључио из борби велара за власт и моћ. Одатле и његова незаинтересованост за прстен („А ако би му Прстен био упућен, он би га ускоро заборавио или, највероватније бацио. Такве ствари немају никакву моћ да му се задрже у свести.“ – Tolkien 2002: 263)

Сама његова моћ је велика, али не већа од моћи осталих валара, посебно Саурона, који све време скупља моћ: „Да ли би тој моћи Бомбадил могао сам да се одупре? Ја мислим да не би. Мислим да ће на крају, ако све друго буде освојено, Бомбадил пасти, последњи, као што је био први, а онда ће наступити Ноћ.“ (Tolkien 2002: 263)

Ипак, овде ваља споменути и Галдоров одговор на Глорифинделову тврдњу о моћи Бомбадиловој: „Моћ да се одупре нашем Непријатељу није

---

⁶ Множина од вала је валари, од маја мајари.

у њему, осим ако је у самој земљи.⁷ А ипак видимо да Саурон може да мучи и уништи и саме брегове.“ (Tolkien 2002: 263) Осим ако се моћ не односи на саму земљу – враћамо се на тезу о духу природе. Везаност Бомбадилова за природу види се и у песми којом учи хобите и којом га могу дозвати ако су у невољи:

*„Ха! Том Бомбадил, Томе Бомбадиле!
 Воде, шуме, брда, трске ти и врба што се свиле,
 Ватре, Сунца, Месеца ти, ослухни и почуј нас!
 Дођи, Томе Бомбадиле, невоља је, почуј нас!“* (Tolkien 2002: 141)

Постоји и теза да је Бомбадил фигура Бога, али не хришћанског, већ оног из приче, *Еру Илуватора*. Заговорници ове тезе за њу налазе аргументе у Бомбадиловом непрестаном певању, а Еру Илуватор је све створио музиком. Заиста, док хобити слушају песму Бомбадилову и Златозрнину, чини им се да виде цео универзум:

Отпеваше много песама за њих, песама које су почињале весело у бреговима и спуштале се меко доле у тишине; а у тим тишинама они видеше у мислима бездане и воде пространије од свих које су знали и, гледајући у њих, видеше небо под собом и звезде као драгуље у дубинама. (Tolkien 2002: 138, 139)

Ипак, на крају је од одређивања шта је Том Бомбадил важније докучити која је функција Тома Бомбадила у делу. На то је питање сам Толкин дао најбољи одговор:

Он има значај као „коментар“. Прича је постављена у појмовима добре стране и лоше стране, лепоте насупротив сурове ружноће, тираније насупротив краљевства итд. Али, обе стране, у некој мери, конзервативне или деструктивне, желе дозу контроле. А онда имате неког ко је узео завет сиромаштва, да тако кажемо, одрекао се контроле и нашао задовољство у стварима какве јесу, без да их управља према себи, већ само да гледа, посматра, и до неког нивоа их зна... онда му питање добре и лоше стране моћи и контроле постаје потпуно небитно, а средства моћи потпуно безначајна. То је неки природни, пацифистички поглед на свет, који се увек јави у уму кад дође до рата. (Tolkien 2000: 196)

Том Бомбадил представља дакле трећу опцију, ону која није пристала на рат, која, иако зависи од исхода тог рата (највероватније би се испунило Глорифинделово пророчанство да је Саурон победио), и даље не пристаје да у њему учествује.

⁷ Овде одступамо од превода Зорана Станојевића. Сматрамо да је превод „у самој тој земљи“ лош, јер се реченица *Unless such power is in the earth itself*. (Tolkien 1986: 509) односи на земљу уопштено, не на Стару Шуму.

Што се тиче другог питања, и ту се за крај ваља задовољити ауторовим одговором: „Сматрам да је за причу добро да у њој буде много ствари необјашњених (посебно ако неко објашњење већ постоји)... Чак и једно митско Време мора да има своје енигме, као што их свако има. Том Бомбадил је једна од њих. Намерна.“ (Tolkien 2000: 193)

Задовољство треба, дакле, наћи у самом лову, а не у улову, а мистерију Тома Бомбадила признати као још једну уметничку вредност Толкиновог дела.

ЛИТЕРАТУРА // BIBLIOGRAPHY

Helms 2009: Helms, Randel, *The Adventures of Tom Bombadil: Hobbit Poetry*, <http://vimeo.com/2843346> (1. 4. 2016.)

Jensen 2002: Jensen, Steuard, *What is Tom Bombadil?*, <http://tolkien.slimy.com/essays/BombadilEssay.txt> (1. 4. 2016.)

Le Guin 1979: Le Guin, Ursula, *Language of the Night*, New York City 1979: Putnam Adult.

Olsen 2013: Olsen, Corey, *Go Inside - Beyond Middle-earth*, <http://www.youtube.com/watch?v=VXAbfXYpUqM>

Rudd 2011: Rudd, Jay, *J. R. R. Tolkien - A Literary Reference to His Life and Work*, New York 2011: Facts On File.

Ševalije, Gerbran 2004: Ševalije, Žan. Gerbran, Alen. *Rečnik simbola*. Prevod i adaptacija: Pavle Sekeruš, Kristina Koprivšek, Isidora Gordić. Novi Sad: Stylos.

Tolkien 1986: Tolkien, J. R. R., *Lord of the Rings and Hobbit*, New York City 1986: Del Rey Books

Tolkien 2000: Tolkien, J. R. R., Tolkien, Cristopher, *The Letters of J.R.R. Tolkien*, Boston 2000: Mariner Books.

Tolkin 1991: Tolkien, J. R. R., *The Adventures of Tom Bombadil*, Crows Nest 1991: Unwin Hyman Limited.

Tolkin 1998: Tolkin, Dž. R. R., *Avanture Toma Bombadila i drugi stihovi iz Crvene knjige*,

Beograd 1998: Mañana press.

Tolkin 2002: Tolkin, Dž. R. R., *Gospodar prstenova*, Beograd 2002: Narodna knjiga.

Walker 1988: Walker, Barbara G. *The Woman's Dictionary of Symbols and Sacred Objects*. San Francisco: HarperOne.